

Schilderij van Rembrandt van de Rijke Dwaas
(Rembrandt was 21 jaar toen hij het schilderde. Het bevindt zich in
Berlijn)

Donker en licht. Kwetsbaar kaarslicht. Oudere man, hij heeft een bril
nodig. De gouden munt als symbool van het maakbare leven. Het
grootboek als teken van geloof in de nabije toekomst. De andere
boeken, theologisch en filosofisch van aard, als symbool van
eindigheid en eeuwigheid.

Lucas 12:16-21

Vooraf

Aanleiding voor deze avond was een stukje in Woord en Weg. Kapstok was de Dordse Synode van vierhonderd jaar terug. Pas stond er weer een stukje in *Trouw* over toenadering tussen de Protestantse Kerk en de Remonstranten, en dan wordt de theologische tegenstelling van toen maar weer even kort teruggebracht tot de kwestie voorbestemming of keuzevrijheid. Vandaaruit kun je inderdaad op allerlei terreinen van het leven nadenken over de vraag: wat ligt er vast en wat kunnen we zelf?

Eigenlijk ging het in die Dordtse kwestie daar natuurlijk helemaal niet over. Het ging daar om de zekerheid van het heil van Godswege. Dat moet toch niet afhankelijk worden van het wiebelende gestel van een mens. Hoe zeker kan een mens van zichzelf zijn? Geloofszekerheid ligt verankerd in Gods ja in Christus. Gods liefde is ons een eeuwigheid vooruit. Dat soort gedachten.

Maar voor je het weet wordt het een schema van alles of niets. Paradoxaal is dat de bevindelijke orthodoxie met alle nadruk op de uitverkiezing die vast ligt in God, leidt tot grote onzekerheid onder potentiële gelovigen. Voldoe ik wel genoeg aan de kenmerken van een uitverkoren gelovige? Aan de vruchten kent men immers de boom. Of het leidt tot grote passiviteit. Als dan toch alles vast ligt in God, wat doen mijn gedachtegangen en mijn als beslissingen en keuzes beleefde handelingen er dan toe? Daar ontstaat het misverstand dat alleen een van buiten komend, als bovennatuurlijk ervaren omzetting van gestel en leven, de verzekering geeft van uitverkorenheid. Terwijl ook de Dordse Leerregels gewoon bijbels leren dat Gods verkiezende liefde bij ons aankomt door de Evangelieverkondiging en een weg in ons leven vindt via onze overdenking, via beïnvloeding van onze gezindheid, en via keuzes om het waar nodig over een andere boeg te gooien qua overtuigingen en levensstijl. Ondertussen noemen we dat het werk van de Heilige Geest. Dat ligt heel subtiel in het Nieuwe testament. Je autonomie wordt niet weggenomen, alsof je door en voor God 'bezeten' raakt, nee, je raakt gewonnen voor God op zo'n manier dat je er zelf helemaal bij bent, en tegelijk beseft: het is maar goed dat er vanaf de Andere Kant een lijn is uitgeworpen, want zonder dat was ik hier nooit toe gekomen.

1.

Wij borduren vandaag niet door op de Dordtse Leerregels, maar op de spanning tussen 'ontvangen', 'aanvaarden' aan de ene kant en 'doen' en 'maken' aan de andere kant. Want in de weg van het geloof is die spanning er natuurlijk wel. Ik noem het graag 'activerende genade' en 'ontvangend geloven'. Een geschenk dat je wordt aangereikt, kan je tot iets aanzetten en je leven veranderen, al was het maar dat je met nieuwe ogen leert kijken naar je zelf, je eigen mogelijkheden en onmogelijkheden en naar de wereld om je heen. Natuurlijk gaan we door Gods bemoeienis met ons leven het nodige doen en beslissen. Omgekeerd: wie alle nadruk legt op kiezen en vrijheid, op het geloof als een daad van ons, die zal toch ook beseffen dat het ten diepste gaat om een ontvangen, dat ook het kunnen kiezen voor het goede en voor God een bevrijdend geschenk is.

In het gelovige leven gaat het vervolgens om een delicaat evenwicht. Bekend is de zin uit het 'gebed om kalmte' uit 1943 van de Amerikaanse protestantse theoloog Reinhold Niebuhr.

*"God grant me the serenity to accept
the things I cannot change,
the courage to change
the things I can,
and the wisdom to know the difference."*

Het gehele gebed gaat als volgt:

*God, schenk mij de kalmte om te aanvaarden
wat ik niet kan veranderen,
de moed om te veranderen
wat ik kan veranderen
en de wijsheid om het verschil hiertussen te zien.
Om één dag tegelijkertijd te leven,
om van één moment tegelijkertijd te genieten,
om moeilijke tijden te accepteren
als het pad naar de vrede,
om deze zondige wereld, net zoals Hij deed,*

*te aanvaarden, zoals het is,
niet zoals ik wil dat deze zou zijn,
maar om erop te vertrouwen
dat Hij alle dingen zal rechtzetten.
Om, als ik me overgeef aan zijn wil,
in dit leven gelukkig genoeg te zijn
en om met Hem overgelukkig te zijn
voor altijd in het leven dat komt.
Amen.*

2.

Onze westerse cultuur heeft een ongekeerde en uitermate succesvolle ontwikkeling doorgemaakt ten aanzien van wetenschap en techniek. Inmiddels is het niet meer enkel 'westers', Europees en Amerikaans, want in Azië is men in rap tempo bezig het Westen voorbij te streven. Er is heel veel te zeggen over de vraag waarom juist in Europa met zijn klassieke en christelijke geschiedenis het kwam tot deze ontwikkeling. Dat laten we liggen.

Ondertussen zien we dat nog steeds *the sky the limit* is. Er zijn wel barsten en scheuren, met name door de massale toepassing, en dus de uitputting van onze planeet. Er is op planetaire schaal serieuze verandering gaande op basis van menselijk gedrag. Men gebruikt dan de term 'het Antropoceen'. De geologische, biologische en klimatologische situatie op aarde verandert door toedoen van de massaliteit van de zich ontwikkelende menselijke cultuur. En dat niet in positieve zin, tenminste als je uitputting en massale uitsterving van andere dan menselijke levensvormen niet positief vindt. Ook dat is een gevolg van de toegepaste ontwikkeling vanaf de 18^e eeuw naar waar we nu zijn met wetenschap en techniek.

Dus in de breedte zijn er stremmingen, maar in de diepte zijn de perspectieven nog steeds duizelingwekkend. Wie een boek als van de Israëliische filosoof Yuval Noah Harari leest als '*Homo Deus*', duizelt het. Een groot gedeelte wijdt hij aan *life science*: zeg maar de mogelijkheden in het leven zelf in te grijpen om het nog maakbaarder en modelleerbaarder te maken. De suggestie die van

onze medische wetenschap uitgaat is nog steeds de vooruitgang. Wat vandaag 'nog' niet kan, kan op termijn wellicht wel.

Hoe is hier het gezegde van Niebuhr van toepassing? Een wetenschapper *pur sang* zal zeggen: ik wil voor geen grenzen wijken. Het is per definitie ontdekkingsreizen, dus grenzen doorbreken. Aan de andere kant: is het niet terecht dat zelfs de dokters de vraag opwerpen: moet alles wat kan? En tot welke prijs? En wie bepaalt dat? De rijke voorhoede? Of de individuele patiënt? Of de gebiologeerde wetenschapper? Of de grote farmaceutische bedrijven die keuzes maken op basis van winstgevendheid? Of de samenleving samen via de politiek?

3.

Nu het ouder worden: hoe passen we het gezegde van Niebuhr dan toe? Ondanks de perspectieven van Harari (we gaan het nog meemaken dat mensen 120 jaar oud kunnen worden), de eindigheid van het ons bekende aardse biologische bestaan, blijft nog steeds een vaste waarde voor alle mensen. En vroeger of later, afhankelijk van de voorgegeven gesteldheid, en van levensstijl en levensloop, zal dat gepaard gaan met slijtage, met beperkingen en belemmeringen. Het kan opschuiven, maar op een zeker moment beginnen hersenen of weefsels het op te geven.

Hoe lang vecht je op welke manier door? Het 'vechten' is dan het zoeken naar steeds nieuwe therapieën of maskeringen. Aan de andere kant: waarom zou je te vroeg de handdoek gooien, en niet zo lang mogelijk actief in het leven blijven staan? Autonomie in absolute zin is een *idée fixe*. In die zin verandert er niet zo veel bij het ouder worden. Heel ons leven zijn wij per definitie afhankelijk voor ons leven van anderen. Behalve dat we bij het ouder worden ook voor meer primaire zaken de hulp van anderen of van andere systemen nodig hebben. Belangrijk element is het leren omgaan met tegenslag en achteruitgang die onvermijdelijk is. Wat zegt het gehele gebed van Niebuhr ons hierin?